

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ**

БЕЛОУСОВ ЯРОСЛАВ ІГОРОВИЧ

УДК 330.1:332.1:338.45 (35)

**ПРОСТОРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЗВИТКУ
ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ**

**Спеціальність 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил
і регіональна економіка**

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук

Київ – 2025

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано у Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор **Мельник Мар'яна Іванівна**, Державна установа "Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього Національної академії наук України" (м. Львів), завідувачка відділу просторового розвитку;

доктор економічних наук, професор **Буднікевич Ірина Михайлівна**, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича Міністерства освіти і науки України (м. Чернівці), завідувачка кафедри маркетингу, інновації та регіонального розвитку економічного факультету;

доктор економічних наук, старший дослідник **Попадинець Назарій Миколайович**, Національний університет "Львівська політехніка" Міністерства освіти і науки України (м. Львів), заступник директора з науково-педагогічної роботи Навчально-наукового інституту просторового планування та перспективних технологій.

Захист відбудеться 17 квітня 2025 року о 12-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.051.01 Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Київ) Міністерства освіти і науки України за адресою: 01042, м. Київ, вул. Іоанна Павла II, 17, ауд 401.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України за адресою: 01042, м. Київ, вул. Іоанна Павла II, 17.

Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради

М.Ю. Манухіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Структура економіки регіонів України визначається видами економічної діяльності (галузей), які є детермінантами розвитку цих територій. Легка промисловість є однією з ключових галузей національної економіки й має стратегічне значення для забезпечення населення продукцією споживчого попиту, створення робочих місць і формування експортного потенціалу. В умовах сучасних викликів, таких як воєнний стан, економічна нестабільність, глобалізація та технологічний прогрес, легка промисловість України зазнає значних просторових трансформацій, які потребують глибокого наукового аналізу та перманентних досліджень.

Просторова організація легкої промисловості в Україні нерівномірна. Західні регіони традиційно орієнтуються на експорт, що обумовлюється близькістю до європейських ринків, тоді як у східних і південних областях відзначається зменшення виробничих потужностей через військові дії та окупацію деяких локальних територій. Централізація економічної активності у великих містах також створює дисбаланс у розвитку периферійних територій, що суттєво впливає на просторовий розвиток галузі, потребує якісного просторового аналізу та проведення системних наукових досліджень.

Традиційно легка промисловість забезпечує значну частину зайнятості, особливо в регіонах із низьким рівнем індустріалізації; галузь виступає джерелом стабільного доходу для багатьох домогосподарств, зокрема у сільських і селищних населених пунктах. Водночас галузь зазнає серйозних змін через трансформацію ринкових умов, необхідність адаптації до глобальних стандартів якості, зростання попиту на екологічно чисті та інноваційні товари. Світовий досвід свідчить про зростання значення інноваційних технологій у виробництві текстилю, одягу та взуття, проте українська легка промисловість багато років стикається з проблемами технологічної застарілості, дефіциту інвестицій і кваліфікованої робочої сили. Це стримує її здатність адаптуватися до швидко змінюваних вимог екзогенних та ендогенних процесів та інтегруватися у глобальні ланцюги доданої вартості, що додатково ускладнила повномасштабна війна, яка спричинила руйнацію значної частини виробничої інфраструктури, змінила логістичні маршрути та змусила бізнес переорієнтовуватися на більш безпечні регіони. Означене обумовило вимушені просторові трансформації в регіонах нашої держави, які безпосередньо пов'язані з релокацією підприємств, пошуком нових ринків збуту та відновленням виробництва.

Актуальність теми дисертаційної роботи також зумовлена необхідністю врахування нових викликів і можливостей, що стоять перед легкою промисловістю України у післявоєнний період, адже легка промисловість може стати важливим драйвером відбудови економіки, оскільки відносно низька капіталомісткість цієї галузі сприяє швидкому запуску виробництв. Але глобальна тенденція до екологізації виробництва створює нові вимоги до підприємств легкої промисловості. Необхідність впровадження ресурсозаощаджувальних технологій і екологічних стандартів ставить перед галуззю нові завдання, які мають регіональні особливості, пов'язані з доступністю до сировини, водних ресурсів й енергетичної

інфраструктури. Потенціал виходу на міжнародні ринки у легкій промисловості є значним, але для його реалізації необхідні системні та комплексні наукові дослідження задля швидкої адаптації продукції до вимог ЄС, інтеграція у глобальні ланцюги постачання і підвищення якості продукції.

Проблематикою просторового розвитку займалось багато закордонних вчених серед яких: Вальтер Кристалле, Йоган Генріх фон Тюнен, Аугуст Льош, Девід Харві, Едвард Соя, Річард Флорида, Пол Кругман, Дорін Мессі, Ентоні Гідденс, Мануель Кастельс та інші. В Україні науковці активізували свої дослідження в цій площині доволі недавно, з історичного погляду, проте мають суттєві напрацювання такі вчені як: Д. Стеченко, Є. Маруняк, В. Баранський, А. Степаненко, О. Шаблій, Л. Чернюк, С. Паламарчук, В. Кучерявий, М. Долішній, В. Геєць, І. Заставний, О. Топчієв, які присвятили свої наукові праці питанням просторового планування і регіонального розвитку, урбанізації, розселенню і міграції, територіальній структурі господарства, регіональним диспропорціям та їх подоланню, екологічним аспектам просторового розвитку, інтеграції України у світовий простір. Роботи цих науковців створили основу аналізу просторової трансформації економіки України, що має важливе значення для розробки стратегій регіонального розвитку та держаної економічної політики у повоєнний час. Проблеми просторової трансформації певної галузі, зокрема легкої промисловості, висвітлюється в достатньо обмеженій кількості наукових праць, тоді як прикладний аспект розбудови просторової економіки досліджує велика кількість науковців, серед яких: Заяць Т.А., Краєвська Г.О., Кравцова Т.Г., Гречко А.В., Куйбіда В.С., Негода В. А., Толкованов В.В., Заблодська І.В., Буднікевич І.М., Сторонянська І.З., Залуцький І.Р., Поліщук А. С., Мельник М.І., Шевчук Л. Т., Фащевський М. І., Мазур А. Г., Мазур С. А., Захарченко В.І., Захарченко С.В., Хвесик М. А., Бистряков І. К., Клиновий Д. В., Сонько С. П., Романченко Т. Т., Гнатюк О. М., Орещенко А.В., Мельничук А. Л., Габрель М. М. Олексюк Г.В., Куйбіда С.В., Лисяк Н.М., Попадинець Н.М., Снігова О.Ю., Писар Н.Б., Лещух І.В. та інші. Це також підкреслює актуальність та важливість обраної теми наукового дослідження, яка потребує поглибленого аналізу та розвитку в теоретичному та практичному аспектах.

Отже, необхідність забезпечення системного характеру просторового розвитку легкої промисловості шляхом вирішення окресленої у предметному полі дослідження сукупності актуальних проблем теоретичного та методологічного характеру щодо просторової трансформації розвитку легкої промисловості в регіонах країни у воєнно-повоєнний час зумовили актуальність теми й визначили її мету, завдання та логіку дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до тематики наукових досліджень Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України (м. Київ), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка Міністерства освіти і науки України (м. Суми) і Державної установи "Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України" (м. Київ).

При виконанні теми "Теоретико-методологічні основи управління для забезпечення сталого розвитку на регіональному рівні в умовах гібридних загроз та пост конфліктної трансформації" (Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України, номер держреєстрації 0119U100436, 2019-2021 рр.) досліджено умови просторової трансформації легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталого розвитку на основі ESG-принципів. У рамках виконання теми "Інноваційні стратегії управління бізнес-процесами суб'єктів підприємництва" (Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка Міністерства освіти і науки України, номер державної реєстрації № 0121U109191, 2021-2025 рр.) здобувачем сформовано архітектуру науково-методичного інструментарію з оцінювання економічного розвитку регіону з урахуванням його просторового потенціалу та інноваційного аспекту. При виконанні теми "Вплив відновлення інфраструктури деокупованих територій на місцевий економічний розвиток" (Державна установа "Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України", номер держреєстрації 0124U003590, 2024-2026 рр.) здобувачем проаналізовано тенденції розвитку легкої промисловості у довоєнний та воєнний час, інтерпретовано результати просторового аналізу розвитку легкої промисловості у довоєнно-воєнний період, ідентифіковано наслідки мілітарного впливу на розвиток підприємств легкої промисловості та місцевих бюджетів.

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення теоретичних, методологічних та прикладних засад просторової трансформації розвитку легкої промисловості в регіонах країни у воєнно-повоєнний час. Для досягнення мети дослідження поставлено та вирішено такі завдання:

- досліджено генезу теорії просторової економіки та просторового розвитку;
- розвинуто теоретичні підходи до класифікації та типології просторових форм організації економіки;
- аргументовано адаптивну трансформацію Європейської та Української концепцій просторового розвитку;
- досліджено економічні теорії регіонального розвитку та просторових трансформацій;
- розвинуто парадигму регіонального розвитку в економічному просторі;
- розкрито когерентність глобальних та регіональних чинників в контексті формування економічного простору України;
- валідовано методичний підхід до аналізу та оцінки соціально-економічного розвитку територій;
- сформовано науково-методичний інструментарій щодо оцінювання економічного розвитку регіону з урахуванням його просторового потенціалу;
- розкрито конверсію методичних підходів та просторових баз (платформ) даних;
- проаналізовано тенденції розвитку легкої промисловості у довоєнний та воєнний час;
- інтерпретовано результати просторового аналізу розвитку легкої промисловості у довоєнно-воєнний період;

ідентифіковано наслідки мілітарного впливу на розвиток підприємств легкої промисловості;

концептуалізовано умови просторової трансформації легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталого розвитку на основі ESG-принципів;

визначено інерційність цифровізації просторової трансформації розвитку легкої промисловості в умовах воєнно-повоєнної економіки;

розроблено конструкт просторового розвитку легкої промисловості в регіонах країни у довоєнний, воєнний та повоєнний період.

Об'єктом дослідження є просторова трансформація розвитку легкої промисловості в регіонах як складник воєнно-повоєнної економіки України.

Предметом дослідження є теоретичні конструкти, методологічні підходи та практичний інструментарій просторової трансформації розвитку легкої промисловості в регіонах України.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації послуговувала сукупність принципів наукового пізнання, загальних та спеціальних методів і способів економічного аналізу. Теоретичною основою дослідження стали положення економічної теорії, просторової й регіональної економіки, економічного районування, економічної географії, економічної статистики, географічного детермінізму, економічного простору тощо. Для проведення наукових досліджень було використано наукові праці провідних закордонних і вітчизняних учених, які досліджувати проблематику просторового розвитку регіонів.

Нормативно-правову основу дослідження склали чинні законодавчі акти України і ЄС з питань регулювання просторового розвитку та розвитку територій, закони та постанови Кабінету Міністрів України щодо державної підтримки суб'єктів господарювання в легкій промисловості.

Інформаційною базою дослідження є офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Міністерства економіки України, Пенсійного фонду України, Державної служби зайнятості України, інформації, поданої в Українській асоціації підприємств легкої промисловості "Укрлегпрому", міжнародних організацій, баз відкритих публічних даних, а також результати власних досліджень автора.

У дослідженні використано: *загальнонаукові методи дослідження: аналіз та синтез, системний та комплексний підходи* (при дослідженні генезису теорії просторової економіки та просторового розвитку); *типології та фасетної класифікації* (при дослідженні теоретичних підходів до типології просторових форм організації економіки); *структурно-логічний аналіз* (при обґрунтуванні трансформації Європейської та Української концепцій просторового розвитку); *систематизації та узагальнення* (при дослідженні економічної теорії регіонального розвитку та просторових трансформацій); *логічного узагальнення та хронології* (при визначенні парадигми політики регіонального розвитку в економічному просторі); *когерентний підхід* (для обґрунтування когерентності глобальних та регіональних чинників в контексті формування економічного простору України); *методичні прийоми соціально-економічного аналізу* (для аналізу та оцінки соціально-економічного розвитку територій); *алгоритмізації й логіки* (для обґрунтування

науково-методичного інструментарію з оцінювання економічного розвитку регіону з урахуванням його просторового потенціалу); *контент-аналізу* (для ідентифікації методичних підходів до просторового аналізу та формування просторових баз даних); *методи графічного і фінансово-економічного аналізу* (для проведення економічного аналізу розвитку легкої промисловості у довоєнний та воєнний часи); *компаративного та SWOT-аналізу* (для здійснення просторового аналізу розвитку легкої промисловості у довоєнно-воєнний період); *матричний метод і експрес-аналіз фінансових показників* (для проведення дослідження мілітарного впливу на економічний розвиток підприємств легкої промисловості); *контекстуальний підхід* (для обґрунтування концептуалізації умов просторової трансформації легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталого розвитку); *групування та систематизації* (для аналізу цифровізації просторової трансформації розвитку легкої промисловості в умовах воєнно-повоєнної економіки); *конструктивний підхід* (для обґрунтування конструкта просторового розвитку легкої промисловості в регіонах України) тощо.

Для оброблення публічних даних при проведенні економічного аналізу використано сучасні інформаційно-комунікаційні технології, пакети прикладних програм MS Office, дашборди, бази відкритих даних тощо.

Наукова новизна одержаних результатів. Основний науковий результат дисертаційної роботи полягає у розвитку теоретичних та методологічних засад щодо обґрунтування конструкта просторової трансформації розвитку легкої промисловості в регіонах України у контексті реалізації цілей сталого розвитку на засадах цифровізації у воєнний та повоєнний період. Наукова новизна основних результатів дослідження полягає у такому:

уперше:

розроблено конструкт просторового розвитку легкої промисловості в регіонах країни у воєнно-повоєнний період, який ілюструє взаємозв'язки між модифікаторами й продуктивними параметрами просторових трансформацій розвитку легкої промисловості в регіонах з урахуванням наслідків війни (географічне розміщення виробництва, використання екологічних технологій, модернізація виробничих потужностей, інтеграція з європейськими ринками, соціально-економічні трансформації в регіонах), які відбиваються у системі розселення населення, діловій активності регіонів та залежать від розширення/ зменшення площ ризикованих (небезпечних) територій, що обґрунтовує автентичність просторової трансформації розвитку легкої промисловості в регіонах країни у повоєнний період;

сформовано науково-методичний інструментарій оцінювання просторового розвитку регіонів з урахуванням декрементування просторового потенціалу країни, який передбачає адаптацію моделей, методик, параметрів та показників оцінювання ефективності управління економічним розвитком регіону до мілітарних умов, модернізацію принципів, процедур та технологій оцінювання, що дало змогу розробити алгоритм пошуку предикторів альтернативних варіантів економічного розвитку регіону, евентуальні методики оцінювання ефективності й напрямів розвитку науково-методичного інструментарію з урахуванням інноваційного аспекту;

ідентифіковано наслідки мілітарного впливу на розвиток підприємств легкої промисловості за результатами: аналізу динаміки дисконтованих обсягів реалізованої продукції суб'єктами середнього та малого бізнесу у сфері виробництва текстилю, одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів за 2010-2023 роки; компаративного аналізу фінансових результатів діяльності підприємств легкої промисловості; експрес-аналізу фінансових показників діяльності галузевих підприємств-лідерів, що дозволило побудувати матрицю оцінки наслідків мілітарного впливу на розвиток підприємств легкої промисловості України й визначити контроверсійність мілітарного впливу на розвиток легкої промисловості;

концептуалізовано умови просторової трансформації легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталого розвитку на основі ESG-принципів, які консоліднують стратегічні заходи для зменшення впливу легкої промисловості на зміну клімату, виснаження ресурсів та утворення відходів, дефіцит і забруднення води, пом'якшення негативного соціально-економічного ефекту, що формалізовано у виді економетричної моделі (розгорнутої та скороченої) просторової трансформації розвитку легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталого розвитку;

удосконалено:

підхід до конверсії методичних засад та просторових баз даних, який ґрунтується на композиції методичного інструментарію просторового аналізу та платформ просторових відкритих даних, зокрема геоінформаційної системи, що коригує етапність проведення просторового аналізу та його функції, дозволяє виокремлювати методичні підходи, які релевантні для аналізу просторового розвитку легкої промисловості в регіонах;

інтерпретацію результатів просторового аналізу розвитку легкої промисловості у довоєнно-воєнний період, що було здійснено шляхом мапування просторового розміщення підприємств легкої промисловості (текстильного виробництва, виробництва одягу та шкіри й виробів зі шкіри) протягом 2010-2024 років, порівняння регіональної структури виробництва продукції легкої промисловості в цей період, врахування плану економіко-правових заходів щодо розвитку легкої промисловості в умовах воєнного стану, це дозволило в умовах воєнного стану констатувати збільшення державної підтримки підприємств легкої промисловості, які займаються виробництвом товарів для Сил безпеки й оборони України, що сприяло появі нових галузевих підприємств та просторовій трансформації розвитку легкої промисловості;

уточнено:

дефініцію "Просторова трансформація розвитку", під якою розуміється процес змін у просторовій конфігурації економіки, населення та інших соціальних явищ, які відбуваються під впливом екзогенних та ендегенних факторів розвитку суспільства, що на основі аналізу економічних теорій регіонального розвитку в контексті просторових трансформацій сприяло виокремленню теоретичних ядер просторової економіки та ідентифікації основних атрибутів просторової трансформації регіональної економіки (ключових характеристик, типів, ефектів, варіантів, показників оцінки просторових трансформацій);

дістало подальшого розвитку:

класифікація та типізація просторових форм організації економіки на базі множинності організаційно-правових форм об'єднань підприємств, видів і форм субрегіональної просторової локалізації шляхом формування фасетної класифікації (за типом організації, за рівнем інтеграції, за географічним розміщенням і за функціональним призначенням) та типізації комплементарних просторових форм організації економіки, які охоплюють диференційовані способи розміщення та взаємодії суб'єктів господарювання в економічному просторі у повоєнний час;

обґрунтування детермінованості адаптивної трансформації Європейської і Української концепцій просторового розвитку на основі загальнонаукових підходів та типології просторових соціоприродних систем, інформаційно просторово-часовій парадигмі, що дало змогу візуалізувати коло трансформації концепцій просторового розвитку України і Європи та актуалізувати розподіл повноважень органів влади щодо просторового планування на місцевому, регіональному та національному рівнях в умовах воєнного стану;

парадигма регіональної економічної політики й трансформацій економічного простору шляхом систематизації теорій, теоретичних підходів до формування регіональної економічної політики та виокремлення територіально-просторового підходу, в бік якого спостерігається зміщення акценту в економічні теорії та практиці в країнах-членах ЄС, що дозволило синхронізувати інструменти просторового планування та регіонального розвитку, сформуванню континууму регіонального розвитку в контексті трансформації економічного простору і розробити когнітивну карту формування парадигми регіональної економічної політики в економічному просторі України;

підхід до когерентності глобальних та регіональних чинників економічного простору країни шляхом визначення впливу перманентних глобальних тенденцій на економічний простір України та проведення систематизації регіональних чинників, з виокремленням довоєнного та воєнного етапів, що дозволило сформуванню тріади когерентності глобальних та регіональних чинників і удосконалити класифікацію глобалізаційних чинників впливу на розвиток регіонів, яка враховує мілітарний вплив й об'єктивізацію глобальних і регіональних просторів в контексті формування економічного простору України;

процедура щодо проведення економічного аналізу розвитку легкої промисловості, яка передбачає аналіз тенденцій розвитку легкої промисловості на основі сформованого комплексу показників в динаміці, побудову матриці SWOT-аналізу довоєнного розвитку легкої промисловості та виокремлення особливої ролі маркетингового забезпечення, що дозволило визначити тренди просторової трансформації розвитку легкої промисловості у довоєнний та воєнний часи;

теорія просторової економіки та просторового розвитку шляхом формування хронології та виокремлення фаз розвитку (класичної, фази розвитку теорії розміщення продуктивних сил, фази інтеграції просторових аспектів та сучасної фази), які відображають еволюцію поглядів та знань про економічний простір і підкреслюють важливість інтеграції просторових аспектів у сучасну економічну державну політику, що сприяло уточненню ієрархії інструментів просторового планування в Україні та термінологічної квадри;

методичний підхід до аналізу та оцінки соціально-економічного розвитку територій шляхом валідації методик, індикаторів та етапів такого оцінювання, дефініцій розвитку територій, групування класичних методичних прийомів соціально-економічного аналізу, що дало змогу розширити систему принципів соціально-економічного аналізу розвитку територій шляхом додавання ще одного принципу – просторовість, який передбачає розумну, планомірну організацію простору міст, селищ, територіальних громад та регіонів із поєднанням адаптивного розміщення промислових та інших інфраструктурних об'єктів;

визначення інерційності цифровізації просторової трансформації розвитку легкої промисловості в умовах воєнно-повоєнної економіки, яка обумовлюється такими ключовими тригерами як: розвиток цифрової економіки, цифрова трансформація регіонів України, впровадження геоінформаційної системи, які було конверсовано в характеристики (напрями, інструменти, показники, кейси, перспективи) цифровізації просторової трансформації розвитку легкої промисловості в умовах воєнно-повоєнної економіки.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати та розроблені рекомендації являють собою методичну та аналітичну базу для забезпечення конструктивної просторової трансформації розвитку легкої промисловості в регіонах України у воєнний та повоєнний час, яка ґрунтується на сучасних методах дослідження та відкритих даних.

До результатів, що мають найбільше практичне значення, належать: процедура економічного аналізу розвитку легкої промисловості у довоєнний та воєнний часи; алгоритм пошуку предикторів альтернативних варіантів економічного розвитку регіону, які враховують вимушено трансформований просторовий потенціал регіону; технологія оцінювання ефективності альтернативних варіантів економічного розвитку регіону; методичні підходи до просторового аналізу розвитку легкої промисловості; матриця наслідків мілітарного впливу на розвиток підприємств легкої промисловості; інструментарій оцінювання просторового розвитку регіонів з урахуванням декрементування просторового потенціалу країни; когнітивна карта формування парадигми регіональної економічної політики в економічному просторі України; економетрична модель просторової трансформації розвитку легкої промисловості; створення обласних просторових центрів, як драйверів просторового розвитку в регіонах України.

Наукові положення та результати дослідження розглянуто, схвалено та визнано доцільними до використання в практиці Комітету Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, національних меншин і міжнаціональних відносин, підкомітету з питань адаптації законодавства України до положень права Європейського Союзу та виконання міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції (довідка від 18.10.2024 року), Торгово-промислової палати України (довідка від 30.10.2024 року № 2510/1.2), Товариства з обмеженою відповідальністю "ДАНА-МОДА" (довідка від 05.11.2024 року № 05.11/2024), Науково-виробничого приватного підприємства "Пласт" (довідка від 27.09.2024 року № 276.3/18).

Окремі положення дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля Міністерства освіти і науки України (довідка від 24.09.2024 №01-55/295) і Київського національного університету технологій та дизайну Міністерства освіти і науки України (довідка від 01.11.2024 № 01-55/295).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, основні результати та висновки дисертаційної роботи є результатом самостійно проведеного автором дослідження щодо теоретичних та методологічних засад просторової трансформації розвитку легкої промисловості в регіонах України. Внесок автора в колективно опубліковані наукові праці конкретизовано у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення та практичні результати дисертаційної роботи доповідалися та схвалені на: Всеукраїнській науково-практичній конференції "Майбутній науковець-2015" (м. Северодонецьк, 2015 р.), XIX Міжнародній науково-технічній конференції "Технологія-2016" (м. Северодонецьк, 2016 р.), IV Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції "Перспективи розвитку фінансової системи України" (м. Северодонецьк, 2017 р.), Міжнародній науково-практичній конференції "Економіка, облік, фінанси та право: аналіз тенденцій та перспектив розвитку" (м. Полтава, 2019 р.), Міжнародній науково-практичній конференції "Шляхи забезпечення стабілізації економіки в умовах пандемії" (м. Одеса, 2021 р.), I Всеукраїнській науково-практичній конференції присвяченій пам'яті проф. Войнаренка Михайла Петровича "Фінансово-економічна платформа парадигмальних змін повоєнного розвитку України" (м. Хмельницький, 2022 р.), Міжнародній науковій інтернет-конференції "Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення" (м. Тернопіль, 2024 р.), Міжнародній науковій інтернет-конференції "Economics, accounting, finance, management and law: theoretical approaches and practical aspects of development" (м. Тампере, Фінляндія, 2024 р.), XII Міжнародній науковій інтернет-конференції "Modern research in science and education" (м. Чикаго, США, 2024 р.), VI Міжнародній науковій інтернет-конференції "Integration of Education, Science and Business in Modern Environment: Summer Debates" (м. Дніпро, 2024 р.), III Міжнародній науковій конференції "Інтелектуальний ресурс сьогодення: наукові задачі, розвиток та запитання", (м. Одеса, 2024 р.), Міжнародній науково-практичній конференції "Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, фінансів, обліку та менеджмент" (м. Житомир, 2024 р.), Міжнародній науковій інтернет-конференції "Economics, accounting, finance and law in the context of globalization: trends and prospects" (м. Тампере, Фінляндія, 2024 р.).

Публікації. За темою дисертаційної роботи опубліковано 42 наукові праці, серед яких – 23 статті у наукових фахових виданнях України, 6 статей – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз Scopus і Web of Science, 13 публікацій – у матеріалах науково-практичних конференцій та інших наукових виданнях. Загальний обсяг публікацій – 20,92 д.а., з яких особисто автору належать 12,51 д.а.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, викладених на 423 сторінках друкованого тексту. Матеріали дисертації містять 48 таблиці та 58 рисунків, які наведено на 46 сторінках. Список використаних джерел з 305 найменувань розміщено на 37 сторінках, 8 додатків – на 31 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади просторової економіки. Теорія просторової економіки бере свій початок у географічній науці і має тривалу історію розвитку, яка демонструє еволюцію від описового аналізу територій до сучасних інтегрованих підходів. Ці підходи об'єднують традиційні та інноваційні методи економічного аналізу для дослідження розвитку територій. Проведені дослідження дозволили сформулювати хронологію, яка відбиває етапи еволюції розвитку просторової економіки (етапи: загальної географії, першої економічно-географічної роботи, комерційної географії, класичної економічної географії, розвитку камеральної статистики, географічного детермінізму, енвіроменталізму, загального детермінізму, інтеграції кількісних методів, Європейського просторового розвитку), кожному з яких надано характеристику. Дослідження генезису теорії просторової економіки дали змогу визначити фази її розвитку (класичну економічну фазу, фазу розвитку теорії розміщення, фазу інтеграції просторових аспектів та сучасну фазу просторового розвитку), які відображають еволюцію поглядів та знань про економічний простір і підкреслюють важливість інтеграції просторових аспектів у сучасну державну економічну політику. Фази формування економічної теорії з просторового розвитку подано на рис. 1. Наголошено, що з кінця ХХ століття просторовій економіці надається архіважливе значення в Європі. Зокрема, Радою Європи було прийнято ряд документів, присвячених просторовому розвитку, які враховують його економічні, соціальні, екологічні та культурні аспекти, серед яких – Рекомендації Організації економічного співробітництва і розвитку, що містять фахові дефініції та які зведено в термінологічну квадру.

Сучасні інструменти просторового планування в Україні тісно пов'язані із рівнями врядування та адміністративно-територіальною структурою країни і поділяються на три рівні (державний, регіональний та місцевий), які консолідуються з нормативно-правовими документами державного та локального характеру (Генеральною схемою планування території України, Державною стратегією регіонального розвитку до 2027 року, схемами планування територій областей та районів, генеральними планами населених пунктів, детальними планами територій, комплексними планами розвитку територіальних громад тощо).

В сучасних умовах розвитку просторова організація економіки в Україні та вибір оптимальних форм функціонування суб'єктами господарювання є ключовим фактором її відновлення після повномасштабної війни. Оптимальні форми організації економіки сприятимуть діловій активності, створенню "точок зростання", розвитку міжрегіонального співробітництва та співробітництва територіальних громад, а також активізації місцевого економічного розвитку.

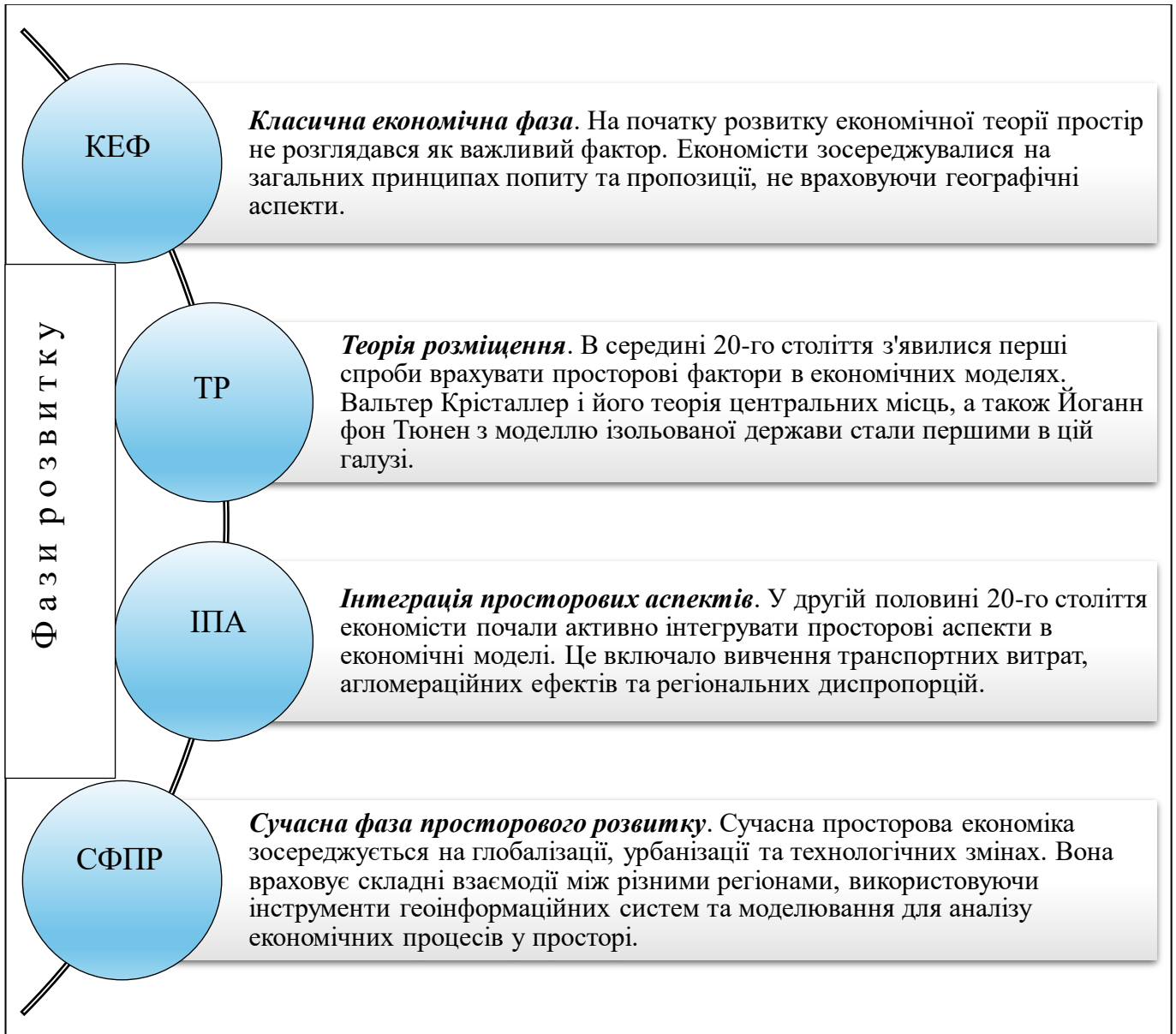

Рис. 1. Фази формування економічної теорії з просторового розвитку

Дослідження сутності, форм та типології просторових форм організації виробництва дозволяє констатувати множинність організаційно-правових форм, видів субрегіональної просторової локалізації, що дало змогу сформувати фасетну класифікацію просторових форм організації економіки відкритого типу (за типом організації, за рівнем інтеграції, за географічним розміщенням і за функціональним призначенням) та розробити типологію комплементарних просторових форм організації економіки (агломерація, дисперсія, територіально-виробничі комплекси, кластери, зональні форми, транскордонні економічні форми, лінійні форми розвитку, поляризовані форми), які охоплюють диференційовані способи розміщення та взаємодії суб'єктів господарювання у повоєнний час в умовах євроінтеграції.

Європейська концепція просторового розвитку спрямована на досягнення трьох основних цілей: економічної та соціальної згуртованості, збереження природних основ життя та культурної спадщини, а також більш збалансованої конкурентоспроможності європейського регіону, що визначає Європейську

перспективу просторового розвитку та керівні принципи сталого просторового розвитку. В Україні Національна концепція просторового розвитку все ще знаходиться в процесі свого розвитку. Наукове підґрунтя концепції просторового розвитку склали євроінтеграційний концепт управління сталим просторовим розвитком, типологія просторових соціоприродних систем, інформаційно-просторово-часова парадигма, оптимізація функціонально просторових змін, інноваційна модель функціонально-просторового розвитку території на основі смартспеціалізації, класифікація територіальних одиниць (NUTS), механізм формування документації з просторового планування за допомогою геоінформаційної платформи.

Спираючись на результати проведених досліджень аргументовано, що в Україні трансформація просторового розвитку відбувається шляхом адаптації до Європейської концепції просторового розвитку з урахуванням типології просторових соціоприродних систем, інформаційно-просторово-часової парадигми під впливом глобальних викликів, та передбачає гармонізацію з європейськими підходами, врахування процесів децентралізації й значущої ролі місцевих органів влади, запровадження інноваційних механізмів природно ресурсного менеджменту, імплементацію європейських стандартів й адаптацію до сучасних умов просторової економіки. Враховуючи зв'язок концепції просторового розвитку з інструментами стратегічного та просторового розвитку на різних рівнях врядування актуалізовано розподіл повноважень у сфері просторового планування в умовах воєнного стану.

Розглядаються такі аспекти: гармонізація з європейськими підходами, децентралізація та роль місцевих громад, інноваційні механізми природно ресурсного менеджменту, інтеграція європейських стандартів та адаптація до нових умов, представлені у контексті трансформації концепцій просторового розвитку України та Європи.

Розділ 2. Теоретичні основи регіонального розвитку в контексті просторових трансформацій. Дослідження економічних теорій регіонального розвитку (неокласичні теорії, теорії кумулятивного росту, базові теорії й концепції економічної географії, теорії агломерації, теорії випадкового росту, нові теорії регіонального росту, просторові лаги тощо) та моделей (розміщення виробництва, базового мультиплікатора регіонального доходу, нового типу міжнародної торгівлі, економіки двох регіонів (північ і південь), "ядро – периферія", розміщення заводів, розподілу економічної активності, локальної максимізації шоку, просторових лагів регіонального росту, раціонального розміщення продуктивних сил тощо) дали змогу розкрити еволюцію теорій економічного регіонального розвитку та визначити релевантність економічних теорій та моделей для України.

Особливу увагу приділено дослідженням теоретичних засад просторового розвитку, планування та трансформацій, зокрема в контексті децентралізації, що дало змогу уточнити дефініцію "просторова трансформація розвитку", під якою розуміється процес змін у просторовій конфігурації економіки, населення та інших соціальних явищ, які відбуваються під впливом екзогенних та ендегенних факторів розвитку суспільства.

За результатами дослідження теоретичних ядер просторової економіки (полюси зростання, кластери та технопарки, стратегічне планування, метрополізація та джентрифікація) було ідентифіковано основні атрибути просторової трансформації регіональної економіки (характеристики, типи, ефекти, варіанти, показники оцінки просторових трансформацій).

Розкрито, що сучасна регіональна економічна політика являє собою сукупність економічних, організаційних, правових та інших заходів, спрямованих на комплексне, збалансоване та пропорційне розміщення виробництва на території країни та її регіонів, з урахуванням внутрішньодержавного та міжнародного територіального поділу праці. Трансформація парадигми економічної регіональної політики зумовлена еволюцією економічних теорій, кожна з яких спирається на тренди у регіональному розвитку й можливі способи розв'язання виявлених економічних проблем. За результатами проведено аналізу та систематизації економічних теорій, концепцій, ідей та теоретичних підходів до формування регіональної економічної політики виокремлено територіально-просторовий аспект, в бік якого спостерігається зміщення акценту в економічній теорії та практиці в країнах-членах Європейського Союзу. Отже, формування сучасної регіональної економічної політики передбачає врахування інтересів регіонів та територіальних громад задля конструктивної трансформації економічного простору.

За результатами проведених досліджень встановлено, що сучасна парадигма регіональної політики в Україні ґрунтується на економічних теоріях, ретроспективному досвіді та особливостях формування регіональної економічної політики, яка враховує виклики функціонально-просторового розвитку держави (окупацію та руйнацію територій), регіонів і територіальних громад та принципи організації економічного співробітництва та розвитку. В роботі сформовано континуум регіонального розвитку в контексті трансформації економічного простору (який містить п'ять груп пріоритетів) та когнітивну карту формування парадигми регіональної політики розвитку в економічному просторі, яка спрямована на формування ефективної регіональної економічної політики, що забезпечує трансформацію економічного простору відповідно до сучасних викликів, серед яких – глобалізація та мілітарний вплив.

Безперечно, що на розвиток економічного простору України впливають як глобальні, так і регіональні чинники, дослідження яких дозволило обґрунтувати їх когерентність. Зокрема було визначено вплив перманентних глобальних чинників (міжнародної торгівлі, участі у міжнародних фінансових структурах, інтеграції в Європейський Союз тощо) на економічний простір України та здійснено ідентифікацію та систематизацію регіональних чинників, що впливають на економічний простір України у довоєнний та воєнний час.

Когерентність глобальних та регіональних чинників розглядається як синтетична (інтегральна) характеристика, яка розкриває здатність територіально-суспільної системи до просторової цілісності, інтегрованості, зв'язаності, узгодженості в соціальній, економічній, суспільній, інституційній площині на локальному, регіональному, субрегіональному та національному рівнях, яку відбиває триада когерентності глобальних та регіональних чинників в контексті формування

економічного простору України. Враховуючи наявність воєнного стану в Україні було розвинуто класифікацію глобалізаційних чинників впливу на розвиток регіонів шляхом додавання такого критерія, як наслідки мілітарного впливу, який явно має деструктивний характер.

Отже, економічний простір України консолідує глобальний, регіональний та локальний економічні простори, які знаходяться під впливом глобалізації, регіоналізації та мілітаризації, що об'єктивно обумовлює активну трансформацію економічного простору України на глобальному, національному, регіональному та мікрорівнях та потребує постійного аналізу та оцінювання соціально-економічного розвитку територій.

Розділ 3. Методичне забезпечення оцінки економічного розвитку регіонів та просторових трансформацій. Основою конструктивних просторових трансформацій є аналіз та оцінка соціально-економічного розвитку територій, що здійснюються за допомогою класичних методичних прийомів та способів, або потребують модернізованої методичної бази та унормованих методик, які сформував вітчизняні і закордонні науковці й експерти, зокрема за допомогою сукупності показників, критеріїв, індикаторів, індексів тощо. Традиційно процес оцінювання проводиться відповідно до визначених етапів, які диференціюються залежно від цілей оцінки. Слід звернути увагу на визначені принципи соціально-економічного аналізу розвитку територій (орієнтація на потреби територіальної громади, конкретність (точність) та дієвість, наукова обґрунтованість, комплексність та цілісність, системність, забезпечення можливості порівняння показників, неперервність, оптимальність (ефективність), відповідальність та партнерство, обґрунтованість та об'єктивність), які запропоновано доповнити принципом просторовості задля розумної, планомірної організації простору міст, селищ, територіальних громад та регіонів із поєднанням розміщення промислових та інших інфраструктурних об'єктів на локальних територіях на засадах сталого розвитку.

Активний вплив мілітарних чинників на економічний простір країни обумовлює необхідність моделювання просторових трансформацій та модернізації науково-методичного інструментарію задля оцінювання економічного розвитку регіонів з урахуванням вимушено трансформованого просторового потенціалу України. З цією метою у роботі досліджено та визначено параметри (витрати та результативність) моделей оцінювання ефективності управління економічним розвитком регіону та обґрунтовано, що детермінантою його зміцнення є інновації.

Сформована процедура оцінювання ефективності управління економічним розвитком регіону з урахуванням вимушено трансформованого просторового потенціалу та інноваційного аспекту, що містить чотири етапи: аналіз параметрів ефективності, розробку системи показників, якісне оцінювання показників і синтез результатів оцінювання. На основі процедури оцінювання ефективності управління економічним розвитком регіону розроблено алгоритм пошуку предикторів альтернативних варіантів економічного розвитку регіону, які враховують вимушено трансформований просторовий потенціал. Предикторами альтернативних варіантів економічного розвитку регіону визначено можливість синергетичної реалізації технологічного, організаційного, ресурсного, управлінського, кадрового та інших

потенціалів регіону за рахунок інноваційних можливостей, наднормативних запасів, збережених підприємствами резервів, кадрового резерву тощо.

Спираючись на загальні принципи управління (науковість, цільове використання резервів, системність, комплексність, оперативність, економічність) в роботі деталізовано технологію оцінювання ефективності альтернативних варіантів економічного розвитку регіону, яка враховує його вимушено трансформований просторовий потенціал та евентуальні напрями розвитку науково-методичних інструментів і методик оцінювання ефективності управління економічним розвитком регіону з урахуванням його вимушено трансформованого просторового потенціалу.

Отже, просторовий потенціал України як сукупність природних, економічних, соціальних, інфраструктурних та інших ресурсів, які характеризують можливості ефективного розвитку певної території та її здатність забезпечувати економічну діяльність, соціальний добробут і екологічну стійкість, у мирні часи трансформувався еволюційно, але через війну, яка розпочалась ще у 2014 році, а потім перейшла в повномасштабну у 2024 році, просторовий потенціал країни та регіонів був вимушено трансформований через окупацію територій, руйнування та знищення інфраструктури, тобто відбулось декрементування просторового потенціалу регіонів.

Задля оцінювання економічного розвитку регіонів через декрементування просторового потенціалу України розроблено науково-методичний інструментарій, який передбачає адаптацію моделей, методик, параметрів та показників оцінювання ефективності управління економічним розвитком регіону до мілітарних умов. Серед прикладних інструментів оцінювання економічного розвитку у повоєнний час запропоновано створення обласних просторових центрів, як драйверів просторового розвитку регіонів України.

Просторовий аналіз широко використовується в різних дисциплінах, таких як регіональна економіка, містобудування, екологія, управління ресурсами, сільське господарство, логістика, безпека тощо. Для систематизації методів та підходів до просторового аналізу сформовано композицію методичного інструментарію (технічного і економічного (економіка ареалів)), та встановлено, що підґрунтям ефективного просторового розвитку вступає геоінформаційна система та просторові бази даних і платформи (PostGIS, Oracle Spatial, Microsoft SQL, ArcGIS та ArcSDE та інші).

Встановлено, що просторовий аналіз традиційно включає п'ять ключових етапів (визначення мети, підготовка даних, вибір відповідних інструментів та методів, дослідження, оцінка результатів), які корелюють з його функціями (введення та редагування геоданих, полігональні операції, просторово-аналітичні функції, просторове моделювання (геомоделювання), цифрове моделювання рельєфу й аналіз топографічних поверхонь, операції виміру та операції аналітичної геометрії, растрово-векторні операції та процедури), тоді як методи просторового аналізу диференціюються залежно від об'єкта дослідження. Це обумовило необхідність виокремлення методичних підходів до просторового аналізу, які релевантні для аналізу просторової трансформації розвитку легкої промисловості.

Методи просторового аналізу дозволяють оптимізувати використання територій та ефективно розподіляти ресурси, виявляти закономірності розташування об'єктів, прогнозувати зміни, але часто вимагають обробки великих обсягів даних, що містять статистичну, економічну та географічну інформацію. У роботі розкрито цю конверсію методичних підходів та просторових баз даних, яку подано на рис. 2.

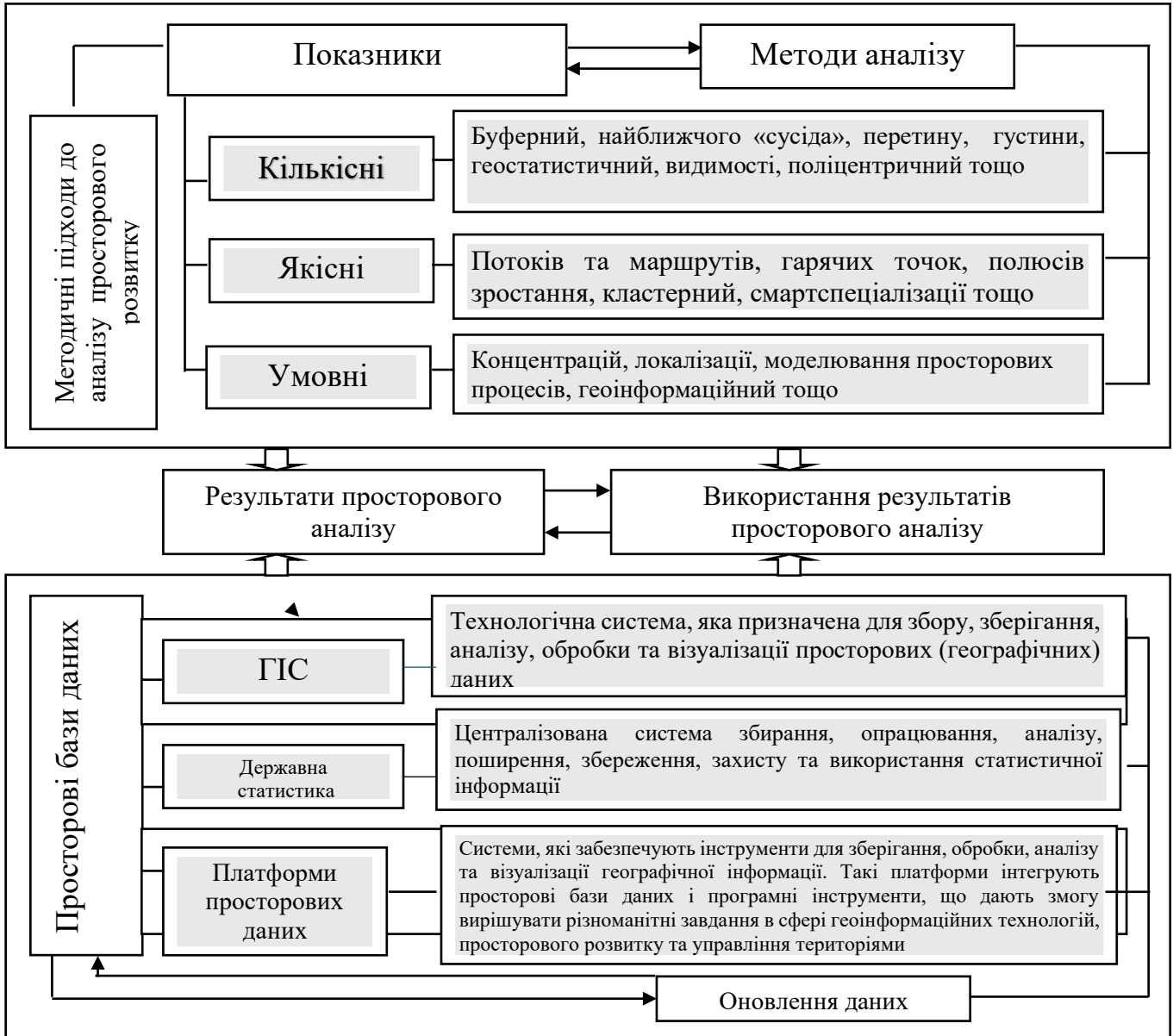

Рис. 2. Конверсія методичних засад та просторових баз даних

Отже, сформована сукупність показників та методичних підходів, які кореспондують з просторовими базами аналітичних даних, забезпечуватиме проведення якісного економічного аналізу просторових трансформацій розвитку легкої промисловості в регіонах України у повоєнний період.

Розділ 4. Економічний аналіз просторових трансформацій розвитку легкої промисловості в регіонах України у довоєнно-воєнний період. Легка промисловість України охоплює підгалузі, що виробляють споживчі товари – тканини, одяг, взуття, предмети галантереї та парфумерії тощо, серед яких –

текстильна, швейна, трикотажна, шкіряно-галантерейна, взуттєва, хутрова та інші. В умовах повномасштабної війни легка промисловість стала стратегічною галуззю, яка виробляє одяг та взуття не тільки для військових, які захищають суверенітет України – Сил безпеки й оборони України (Збройних сил, Національної гвардії, Державної прикордонної служби, Національної поліції, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державної спеціальної служби транспорту), а і для медиків, Державної служби надзвичайних ситуацій, волонтерів тощо. Сировиною для галузі є агропромисловий комплекс, який виробляє натуральні, штучні та синтетичні волокна. Легка промисловість переробляє як власну (льон, шкіра, хутро, хімічні волокна, вовна), так і привізну (бавовна, текстиль) сировину.

Для здійснення економічного аналізу тенденцій розвитку легкої промисловості у довоєнний та воєнний часи сформовано відповідну процедуру, яка враховує обмеженість доступу відкритих публічних і статистичних даних щодо господарської діяльності підприємств в умовах воєнного стану. Для визначення тенденцій розвитку легкої промисловості було проведено аналіз: динаміки середньої заробітної плати в галузі; динаміки обсягів реалізованої продукції суб'єктами господарювання переробної галузі та частки обсягу реалізованої продукції суб'єктами господарювання за видами економічної діяльності "текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри"; динаміки обсягу реалізованої продукції текстильного виробництва, виробництва одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів у довоєнний та воєнний час; динаміки обсягів виробленої продукції товарів суб'єктами господарювання за видами економічної діяльності; динаміки індексів виробництва за основними промисловими групами легкої промисловості та середній темп зростання; обсягів зовнішньої торгівлі України та товарної структури зовнішньої торгівлі за окремими групами товарів легкої промисловості щодо країн, з якими Україна має угоди про вільну торгівлю, зокрема товарами легкої промисловості. Досліджено показники технологічності підприємств легкої промисловості серед галузей переробної промисловості України (встановлено низький рівень), що сприяло формуванню матриці SWOT-аналізу довоєнного розвитку легкої промисловості.

Для проведення просторового аналізу розвитку легкої промисловості використано аналітичну базу UC.Market, яка дозволила побудувати мапу просторового розміщення підприємств легкої промисловості за регіонами у 2014 році за допомогою КВЕД, до яких відносяться підприємства легкої промисловості (з виробництва одягу, виробництва зі шкіри та виробів зі шкіри та інших матеріалів, текстильного виробництва).

Мапа підгалузей легкої промисловості станом на 01.01.2014 року доводить, що основними центрами легкої промисловості в Україні вважались міста: Київ, Харків, Львів, Одеса, Тернопіль, Херсон, Полтава, Донецьк і Чернівці. Проте у кожному регіоні України обов'язково були ті чи інші виробництва товарів легкої промисловості, які об'єднувались в Асоціацію "Укрлегпром", Українську асоціацію хутровиків, Лігу українських промисловців-виробників взуття, шкіргалантереї, хутряних виробів і шкіряних товарів "Укршкірвзуттяпром" залежно від спеціалізації.

До повномасштабної війни 2022 року в галузі функціонували кластери: освітній інвестиційно-технологічний кластер легкої промисловості в м. Києві, Західноукраїнський кластер індустрії моди у м. Львові, Podillya Fashion Cluster в м. Хмельницькій і освітньо-виробничий кластер інноваційних швейних технологій в м. Запоріжжя. Проведений просторовий аналіз дав змогу ідентифікувати міста дислокації текстильних підприємств (Чернігів, Черкаси, Харків, Тернопіль, Київська область тощо), виробників взуття (Харків, Дніпро, Бровари), у той час, як інші сектори легкої промисловості – виробництво одягу та швейних виробів, виготовлення деталей і сектор дизайну та моди розпорошені по всій країні. Наведена у роботі регіональна структура виробництва продукції легкої промисловості у 2014 і 2024 роках відбиває спеціалізацію всіх регіонів до 2014 року, а також області, де функціонують підприємства легкої промисловості після релокації у 2022 році. З допомогою документів стратегічного планування (стратегій розвитку областей) ідентифіковано міста на заході України, в структурі економіки яких істотне місце займає легка промисловість.

З початком повномасштабної війни у 2022 році легка промисловість в регіонах України зазнала суттєвих деструктивних, вимушених просторових трансформацій. По-перше, через руйнування інфраструктури, а по-друге, через зміну асортименту. Більшість виробників переорієнтувались на виробництво військово одягу та взуття, тоді як інші були змушені зупинити свою господарську діяльність. Отримуючи державне замовлення виробники легкої промисловості мали гарантований дохід, тому у 2023 році з'явилися нові виробництва товарів легкої промисловості військового призначення. Поява нових виробництв товарів легкої промисловості обумовлена запровадженням економіко-правових заходів щодо розвитку легкої промисловості в умовах воєнного стану з боку Уряду України, зокрема збільшенням відсотка локалізації виробництва товарів легкої промисловості, що сприяло реконфігурації просторової трансформації розвитку легкої промисловості у воєнний час.

Для визначення наслідків мілітарного впливу на розвиток підприємств легкої промисловості проаналізовано динаміку обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктами середнього, малого та мікро підприємництва текстильного виробництва, виробництва одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів за 2010-2023 роки та встановлено, що частка мікропідприємств за цей період суттєво зменшилась до 4,7 %. Визначення десяти підприємств – лідерів легкої промисловості станом на 01.01.2014 року і на 01.01.2022 року довело, що галузі не характерна територіальна спеціалізація і розвиток легкої промисловості залежить від стану підприємницького середовища та наявності "вільної" виробничої інфраструктури в містах, яку можна використовувати для виробництва та задоволення потреб населення в одязі та взутті.

Визначена та проаналізована динаміка обсягів та дисконтних обсягів реалізованої продукції (товарів) легкої промисловості суб'єктами середнього, малого та мікро підприємництва протягом 2010-2023 років свідчить, що обсяги реалізації продукції майже не змінились за останні 13 років, а у 2023 році навіть збільшились, попри руйнування або знищення виробничої інфраструктури через воєнні дії.

Використовуючи статистичні дані платформи Опендатабот в роботі визначено основних виробників товарів легкої промисловості, що мають найбільші прибутки за результатами 2023 року та проведено експрес-аналіз їх фінансових показників господарської діяльності (рентабельність доходу, рентабельність активів, ROA, коефіцієнт боргового навантаження і прибуток на працівника).

Для ідентифікації наслідків мілітарного впливу на розвиток підприємств легкої промисловості у роботі було використано офіційні дані державних органів статистики України задля проведення компаративного аналізу фінансових результатів діяльності підприємств легкої промисловості, результати економічного аналізу Світового банку, Асоціації "Укрлегпром", ПРООН, секторального аналізу розвитку підприємств легкої промисловості у час війни, який був проведений Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій, напрацювання приватного акціонерного товариства "Експортно-кредитне агентство", аналітичну базу UC Market, що дозволило побудувати матрицю оцінки наслідків мілітарного впливу (2014-2024 років) на розвиток підприємств легкої промисловості, яку подано у табл. 1.

Таблиця 1

Матриця оцінки наслідків мілітарного впливу (протягом 2010-2024 років) на розвиток підприємств легкої промисловості України

№	Критерії/ наслідки мілітарного впливу на розвиток підприємств легкої промисловості	Джерело інформації та методики оцінки							Тренд Позитивний Негативний
		Світовий банк	Укрлегпром	Держстат	ПРООН	UCMarket	ЕКА	ІЕДПК	
1	Обсяги реалізації продукції (товарів) легкої промисловості за 2010-2023рр.								
2	Характер руйнування виробничої інфраструктури								
3	Тренд скорочення робочих місць								
4	Фінансові результати діяльності підприємств за 2010-2023 рр.								
5	Індекси обороту продукції переробної промисловості 2023-2024 рр.								
6	Фінансові результати діяльності підприємств легкої промисловості за 2023-2024 рр.								
7	Державне замовлення на продукцію легкої промисловості								
8	Кількість мікро, малих і середніх підприємств								
9	Страховання експорту товарів								
10	Перешкоди в роботі підприємств								
Σ Вплив – контрoверсійний									

На основі отриманих результатів також було побудовано профіль ділового клімату промислових підприємств України та легкої промисловості зокрема.

Розділ 5. Формування конструкта просторового розвитку легкої промисловості в регіонах України в умовах воєнно-повоєнної економіки. На теперішній час важливо зберігати наявні ресурси та забезпечувати довгострокову життєздатність легкої промисловості в умовах воєнного стану. Визначено, що в Україні та у світі легка промисловість характеризується складними глобальними ланцюгами постачання, ресурсомісткими виробничими процесами та значним впливом на навколишнє середовище, включаючи споживання та забруднення води, використання хімічних речовин та утворення відходів. Тому, за результатами проведених наукових досліджень концептуалізовано умови просторової трансформації легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталого розвитку на основі ESG-принципів та комплекс стратегічних заходів сталого розвитку щодо пом'якшення впливу легкої промисловості на зміну клімату, на виснаження ресурсів та утворення відходів, на дефіцит і забруднення води й пом'якшення негативного соціально-економічного впливу легкої промисловості на сталий розвиток. Спираючись на теорію раціональних очікувань, враховуючи те, що стейкхолдери та бенефіціари легкої промисловості повинні мати уявлення щодо впливу напрацьованих стратегічних заходів, розроблено економетричну модель просторової трансформації розвитку легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталого розвитку, яку формалізовано (1):

$$SDITCLF = \beta_0 + \beta_1(TS) + \beta_2(ISE) + \beta_3(PST) + \beta_4(SPT) + \beta_5(ISP) + \beta_6(PCE) + \beta_7(GPR) + \beta_8(GEC) + \beta_9(CDS) + \beta_{10}(HI) + \varepsilon \quad (1)$$

де: *SDITCLF* – Індекс просторової трансформації легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталого розвитку; *TS* – кількість фахівців з питань просторової трансформації легкої промисловості в країнах (регіонах) світу; *ISE* – обсяги інвестицій в легку промисловість в країнах (регіонах) світу; *PST* – частка підприємств легкої промисловості, які реалізують цілі сталого розвитку в країнах (регіонах) світу; *ISP* – обсяги інвестицій в нові технології виробництва товарів легкої промисловості в країнах (регіонах) світу; *PCE* – відсоток бізнесів, які впроваджують принципи циркулярної економіки в країнах (регіонах) світу; *GPR* – вплив державної політики та нормативно-правових актів в країнах (регіонах) світу; *GEC* – вплив глобальних економічних умов; *CDS* – тренди споживчого попиту на екологічні продукти в країнах (регіонах) світу; *HI* – індекс Хігга, що відображає екологічні та соціальні наслідки впливу легкої промисловості в країнах (регіонах) світу; β_0 – концептуальна умова просторової трансформації легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталого розвитку в країнах (регіонах) світу; β_1 – β_{10} – коефіцієнти, що вимірюють вплив кожної змінної на індекс просторової трансформації легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталого розвитку; ε – випадкова похибка.

Перевагами економетричної моделі є її адаптивність, гнучкість, інтерпретованість, можливість кількісного та якісного аналізу, порівняння в різних контекстах. Проте в умовах обмеженості доступу до емпіричних даних було

використано скорочений варіант моделі, якій дозволив апробувати економетричну модель просторової трансформації розвитку легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталого розвитку за даними 2021 року та встановити тісну кореляцію між змінними моделі ($SDITCLF = 0,75$), що підтверджує гіпотезу про кореляцію цілей сталого розвитку із параметрами просторової трансформації легкої промисловості.

Цифровізація просторової трансформації — це сучасний процес інтеграції цифрових технологій в економічний простір, що змінює способи взаємодії між всіма стейкхолдерами просторового розвитку. В роботі досліджено цілі впровадження цифрових технологій та вплив цифровізації на розбудову економічного простору. Доведено, що цифровізація просторової трансформації легкої промисловості має потужний вплив на економіку регіонів та країни у цілому і кореспондує з загальноукраїнськими трендами розвитку цифрової економіки. Дослідження індексів цифрової трансформації регіонів України у 2023 році (інституційної спроможності, розвитку інтернету, розвиток ЦНАП, впровадження режиму "без паперів", цифрової освіти, візитівок області, проникнення базових електронних послуг, галузевої цифрової трансформації) довели, що попри воєнний стан, держава розвиває цифрову економіку і навіть залучає інвестиції під актуальні локальні проєкти. Тоді як для конструктивної просторової трансформації розвитку легкої промисловості важлива подальша розбудова гармонізованої інформаційної системи, функціонально-компонентну структуру якої наведено в роботі. А для її запровадження у час воєнного стану, запропоновано нормативну модель використання електронного документообігу з обмеженим доступом.

Враховуючи отримані результати проведених досліджень визначено характеристики цифровізації просторової трансформації розвитку легкої промисловості в умовах воєнно-повоєнної економіки (напрями, інструменти показники, кейси та перспективи) та сформовано "печворк" цифрових інструментів просторової трансформації розвитку легкої промисловості, що інкорпорує цифрові технології, які не лише трансформують розвиток легкої промисловості, але й сприяють інтеграції українських підприємств у глобальні ринки. Визначені технології створюють основу для цифрової трансформації легкої промисловості, підвищення продуктивності, оптимізації ресурсів, враховуючи спеціалізацію регіонів України.

За результатами проведених теоретичних та аналітичних досліджень аргументовано, що легка промисловість належить до стратегічних або пріоритетних галузей, напрямів, секторів економіки в різних країнах світу, особливо в умовах воєнного стану, що актуалізувало розробку конструктів просторового розвитку легкої промисловості в регіонах країни у довоєнний, воєнний та повоєнний періоди, які графічно ілюструють взаємозв'язки між модифікаторами (економічними, інноваційними й екологічними) і продуктивними параметрами просторових трансформацій розвитку легкої промисловості в регіонах (географічне розміщення виробництва, використання екологічних технологій, модернізація виробничих потужностей, інтеграція з європейськими ринками, соціально-економічні трансформації в регіонах).

На рис. 3 подано конструкт просторового розвитку легкої промисловості в регіонах країни у повоєнний період.

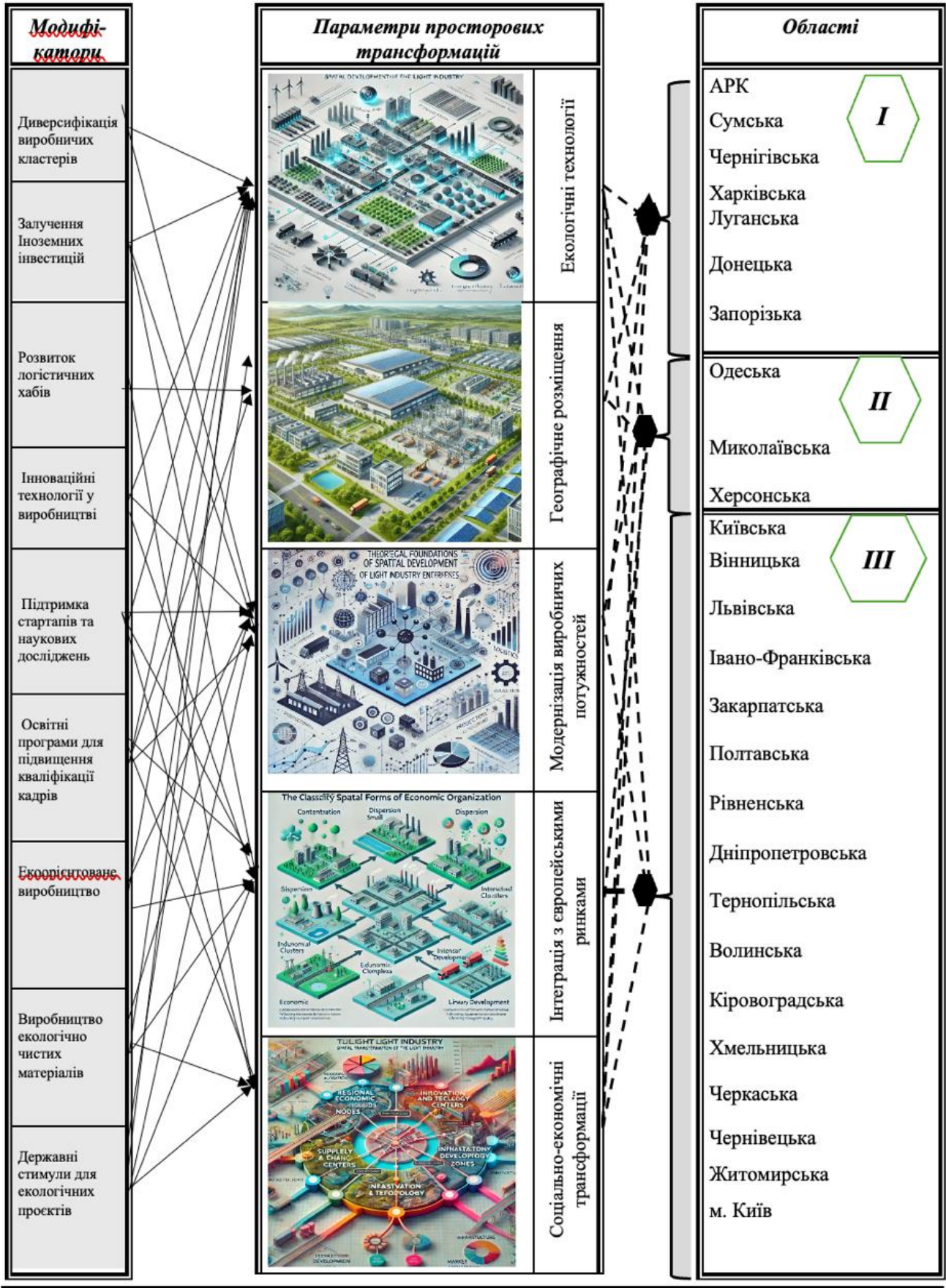

Рис. 3. Конструкт просторового розвитку легкої промисловості в регіонах країни у повоєнний період

Київська, Полтавська, Кіровоградська, Черкаська, Дніпропетровська області можуть бути потенційно привабливими для розбудови легкої промисловості через збільшення чисельності населення внаслідок переміщення ВПО та наявності непрацевлаштованих фахівців. Деякі регіони України також можуть бути потенційно привабливими для розбудови легкої промисловості у повоєнний час через позитивні зміни в економічній активності.

Економічне піднесення спостерігається у Волинській, Львівській й Закарпатській областях, суттєвий приріст економіки зафіксовано в Києві, Вінниці, Кам'янець-Подільському, Луцьку, Тернополі, Дніпрі й Ужгороді. Поява ризикованих (небезпечних) територій (деокуповані території АРК, Луганської, Донецької, Запорізької та Херсонської областей), а також Харківська, Сумська, Чернігівська, Миколаївська та Одеська області не обмежує перспективи розбудови там підприємств легкої промисловості. Проте у конструкті наведено групування регіонів України, які потребуватимуть (високо ймовірно (I), ймовірно (II), низько ймовірно (III)) державної підтримки для "зеленої" просторової трансформації розвитку легкої промисловості у повоєнний час. Об'єктивно, що обмежує просторову трансформацію розвитку легкої промисловості, це місткість ринку товарів легкої промисловості й частка ринку, яка належить вітчизняним виробникам.

Саме конструктивна просторова трансформація розвитку легкої промисловості в регіонах України у контексті реалізації цілей сталого розвитку на засадах цифровізації у воєнний та повоєнний період дозволяє врахувати декрементування просторового потенціалу країни через військові дії та окупацію і/або замінування територій, руйнування виробничої інфраструктури, міграцію населення тощо. Конструктивна просторова трансформація розвитку легкої промисловості є динамічним процесом, що враховує наслідки війни, актуальність сталого розвитку й цифровізації, процеси глобалізації, інноваційний аспект та євроінтеграцію.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі за результатами проведеного дослідження розроблено теоретичні та методологічні засади й практичний інструментарій конструктивної просторової трансформації розвитку легкої промисловості на підставі подальшого розвитку теорій просторової економіки, концептуалізації умов просторової трансформації в контексті реалізації цілей сталого розвитку та розробки конструкта просторового розвитку легкої промисловості в регіонах з урахуванням декрементування просторового потенціалу України.

Основні результати дослідження зводяться до такого.

1. За результатами теоретичних досліджень розвинуто теорію просторової економіки та просторового розвитку шляхом формування хронології й фаз її розвитку (класичної економічної фази, фази розвитку теорії розміщення, фази інтеграції просторових аспектів та сучасної фази просторового розвитку), які відображають еволюцію поглядів та знань про економічний простір і підкреслюють важливість інтеграції просторових аспектів у сучасну економічну державну політику, що

дозволило виокремити термінологічну квадрату та ієрархію інструментів просторового планування в Україні в умовах воєнного стану.

2. Дослідження теоретичних підходів до класифікації та типології просторових форм організації економіки на базі множинності організаційно-правових форм об'єднань підприємств і видів субрегіональної просторової локалізації дозволило уточнити фасетну класифікацію (за типом організації, за рівнем інтеграції, за географічним розміщенням і за функціональним призначенням) та типологію комплементарних просторових форм організації економіки, які охоплюють диференційовані способи розміщення та взаємодії суб'єктів господарювання в економічному просторі.

3. В роботі аргументовано, що трансформація Європейської й Української концепцій просторового розвитку відбувається на науковій основі (євроінтеграційного концепту управління сталим просторовим розвитком, типології просторових соціоприродних систем, інформаційно-просторово-часової парадигми, оптимізації функціонально-просторових змін, упровадження інноваційної моделі функціонально-просторового розвитку території на основі смартспеціалізації, імплементації класифікації територіальних одиниць для статистики, упровадження механізму формування документації з просторового планування в режимі геоінформаційної платформи тощо), що дало змогу візуалізувати коло трансформації концепцій просторового розвитку України і Європи та актуалізувати розподіл повноважень органів влади у сфері просторового планування на місцевому, регіональному та національному рівнях в умовах воєнного стану.

4. Дослідження сучасної парадигми регіональної економічної політики й трансформацій економічного простору дозволило систематизувати теорії, концепції, ідеї, теоретичні підходи до формування регіональної економічної політики та виокремити територіально-просторовий підхід, в бік якого спостерігається зміщення акценту в економічні теорії та практиці в країнах-членах ЄС, що стало підґрунтям для формування континууму регіонального розвитку в контексті трансформації економічного простору (який містить п'ять груп пріоритетів) і когнітивної карти формування парадигми регіональної економічної політики.

5. За результатами дослідження теоретичних засад регіонального розвитку і просторових трансформацій та аналізу еволюції економічних теорій уточнено зміст дефініції "просторова трансформація розвитку" (під якою слід розуміти процес змін у просторовій конфігурації економіки, населення та інших соціальних явищ, які відбуваються під впливом екзогенних та ендегенних факторів розвитку суспільства) та виокремлено теоретичні ядра просторової економіки, ідентифікації основних атрибутів просторової трансформації регіональної економіки (ключових характеристик, типів, ефектів, варіантів, показників оцінки просторових трансформацій).

6. За результатами аналізу теоретичних підходів до когерентності глобальних та регіональних чинників економічного простору країни було розкрито вплив перманентних глобальних чинників та проведено ідентифікацію і систематизацію регіональних чинників з виокремленням довоєнного та воєнного етапів, що сприяло формування тріади когерентності глобальних та регіональних чинників і розвитку

класифікації глобалізаційних чинників впливу на розвиток регіонів, які враховують мілітарний вплив на трансформацію економічного простору України на глобальному, національному, регіональному та мікрорівнях.

7. Проведений аналіз методичних підходів до оцінки соціально-економічного розвитку територій та валідація методик, індикаторів та етапів цього оцінювання, групування класичних методичних прийомів дозволяє обґрунтувати розширення переліку принципів соціально-економічного аналізу розвитку територій в контексті просторових трансформацій шляхом додавання ще одного принципу – просторовості, який передбачає розумну, планомірну організацію простору міст, селищ, територіальних громад та регіонів із поєднанням адаптивного розміщення промислових та інших інфраструктурних об'єктів на локальних територіях.

8. У роботі сформовано науково-методичний інструментарій для оцінювання економічного розвитку регіонів з урахуванням декрементування просторового потенціалу України, яке передбачає адаптацію моделей, методик, параметрів та показників оцінювання ефективності управління економічним розвитком регіону до мілітарних умов, процедуру й технології оцінювання, алгоритм пошуку предикторів альтернативних варіантів економічного розвитку регіону, евентуальні методики оцінювання і напрями розвитку науково-методичного інструментарію з урахуванням інноваційного аспекту.

9. Обґрунтовано конверсію методичних підходів та просторових баз даних, яка ґрунтується на композиції методичного інструментарію просторового аналізу та платформах просторових відкритих даних, зокрема геоінформаційній системі, що коригує етапність проведення просторового аналізу та його функції, дозволяє виокремлювати методичні підходи, які релевантні для аналізу просторової трансформації розвитку видів економічної діяльності, зокрема легкої промисловості в регіонах України.

10. У дисертації сформовано підхід до економічного аналізу тенденцій розвитку легкої промисловості у довоєнний та воєнний час, який декомпозовано у відповідну процедуру, що передбачає проведення аналізу таких показників в динаміці як: середня заробітна плата в галузі; обсяги реалізованої продукції суб'єктами господарювання переробної галузі та частки обсягу реалізованої продукції суб'єктами господарювання у видах економічної діяльності «текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри»; обсяги реалізованої продукції текстильного виробництва, виробництва одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів у довоєнний та воєнний час; обсяги виробленої продукції товарів суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності; індекси виробництва за основними промисловими групами легкої промисловості та середній темп зростання; обсяги та товарну структуру зовнішньої торгівлі за окремими групами товарів легкої промисловості; показники низької технологічності підприємств легкої промисловості серед галузей переробної промисловості України, що сприяло формуванню матриці SWOT-аналізу довоєнного розвитку легкої промисловості.

11. За результатами емпіричних досліджень інтерпретовано результати просторового аналізу розвитку легкої промисловості у довоєнно-воєнний період, які було здійснено шляхом мапування просторового розміщення підприємств легкої

промисловості (текстильного виробництва, виробництва одягу та шкіри й виробів зі шкіри) протягом 2014-2024 років, порівняння регіональної структури виробництва продукції легкої промисловості в цей період, визначено комплекс економіко-правових заходів щодо розвитку легкої промисловості в умовах воєнного стану, це дозволило констатувати державну підтримку підприємств легкої промисловості в умовах воєнного стану, які займаються виробництвом товарів для Сил безпеки й оборони України, що сприяло появі нових галузевих підприємств та активізації просторової трансформації розвитку легкої промисловості.

12. Досліджено наслідки мілітарного впливу на розвиток підприємств легкої промисловості шляхом: аналізу динаміки дисконтованих обсягів реалізованої продукції суб'єктами середнього та малого бізнесу у сфері виробництва текстилю, одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів за 2010-2023 роки; компаративного аналізу фінансових результати діяльності підприємств легкої промисловості; експрес-аналізу фінансових показників господарської діяльності галузевих підприємств-лідерів, що дозволи побудувати відповідну матрицю й дійти до висновку про контрверсійність мілітарного впливу на розвиток легкої промисловості.

13. У роботі концептуалізовано умови просторової трансформації легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталого розвитку на основі ESG-принципів та сформувані стратегічні заходи задля пом'якшення впливу легкої промисловості на зміну клімату, на виснаження ресурсів та утворення відходів, на дефіцит і забруднення води, на пом'якшення негативного соціально-економічного впливу на сталий розвиток, що потім було формалізовано у виді економетричної моделі (розгорнутої та скороченої) просторової трансформації розвитку легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталого розвитку, яку апробовано.

14. За результатами дослідження цифровізації просторової трансформації розвитку легкої промисловості в умовах воєнно-повоєнної економіки, яка обумовлюється такими ключовими тригерами як: розвиток цифрової економіки, цифрова трансформація регіонів України, впровадження геоінформаційної системи, визначено характеристики (напрями, інструменти, показники, кейси, перспективи) цифровізації просторової трансформації розвитку легкої промисловості в умовах воєнно-повоєнної економіки та сформовано «печворк» цифрових інструментів просторової трансформації розвитку легкої промисловості.

15. Спираючись на результати проведених наукових досліджень розроблено конструкт просторового розвитку легкої промисловості в регіонах країни у воєнно-повоєнний період, який аргументований тим, що легка промисловість відноситься до стратегічних або пріоритетних галузей, напрямів, секторів економіки в різних країнах світу, особливо в умовах воєнного стану та являє собою графічну ілюстрацію взаємозв'язків між модифікаторами (економічними, інноваційними й екологічними) і продуктивними параметрами просторових трансформацій розвитку легкої промисловості в регіонах (географічне розміщення виробництва, використання екологічних технологій, модернізація виробничих потужностей, інтеграція з європейськими ринками, соціально-економічні трансформації в регіонах), які відбиваються у системі розселення населення, діловій активності регіонів та залежать від розширення/зменшення площ ризикованих (небезпечних) територій, що

обґрунтовує конструктивність просторової трансформації розвитку легкої промисловості в регіонах країни у повоєнний період за умовою надання державної допомоги підприємствам задля «зеленого» розвитку легкої промисловості.

Отже, конструктивна просторова трансформація розвитку легкої промисловості в регіонах України у повоєнний час має передбачати синхронізацію цілей сталого розвитку, процесів цифровізації, глобалізації та євроінтеграції на інноваційній основі.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації у виданнях Scopus, Web of Science:

1. Ripka G., Bielousov Y., Maznev I. (2024) Achievement of sustainable development goals in the context of rational expectations by achieving a balance of interests of education and production in light industry in the turbulent times of pandemic and war. *Problemy Ekorozwoju. Problems of Sustainable Development*. Vol. 19, № 1. P. 232-250.

DOI: <https://doi.org/10.35784/preko.5760>.

Особистий внесок: розкрито умови просторової трансформації легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталого розвитку.

2. Tyshchenko V., Bielousov Y., Yemets V. et al. (2024). The impact of digital transformation on the development of post-war regions of Ukraine. *Amazonia Investiga*. Vol. 13, Is. 81. P. 25-36.

DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2024.81.09.6>

Особистий внесок: обґрунтовано актуальність цифровізації виробничих та маркетингових процесів в умовах воєнно-повоєнної економіки враховуючи міжнародний досвід.

3. Dimov I., Bielousov Y., Kravtsov A. et al (2024). Circular economy and digital technologies as drivers of sustainable development of the agricultural sector of the region in Ukraine. *Brazilian Journal of Education, Technology and Society (BRAJETS)*. Vol. 17, № 3. P. 287-297.

DOI: <https://doi.org/10.14571/brajets.v17.nse3.287-297>

Особистий внесок: розглянуто цифрові технології, які забезпечують ефективне відстеження ресурсів, оптимізацію виробничих процесів та підвищення прозорості ланцюгів постачання. Визначено інноваційні рішення, які можуть бути використані для впровадження циркулярної моделі у виробничі процеси регіону.

4. Pereguda, Y., Stender, S., Rusnak, A., Khilukha, O., & Bielousov, Y. (2025). Ukraine's Digital Economy Under Martial Law: Innovative Approaches and Legal Context. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 15(1). P. 431–440.

DOI: <https://doi.org/10.32479/ijefi.17585>

Особистий внесок: доведено когерентність технологічних інновацій та цифрової інфраструктури за допомогою динамічних моделей.

5. Briukhovetska I., Ivanov A., Suprunova I., Sak V. Bielousov Y. (2024). The Role of International Cooperation in Addressing Humanitarian Crises and Economic Recovery in Post-Conflict. *Pakistan Journal of Life and Social Sciences*. 22(2). P. 4305-4314

DOI: <https://doi.org/10.57239/PJLSS-2024-22.2.00319>

Особистий внесок: аргументовано важливість стратегічного планування розвитку економіки та міжнародного співробітництва задля повоєнного відновлення України на рівні регіонів.

6. Mazniev I., Bielousov Y., Luchechko Y. At al. (2024). Analysis of Modern Trends in Labour Market Transformation in Ukraine. Journal of Interdisciplinary Research. Vol. 14. P. 138-142.

URL: [AD ALTA: Journal Of Interdisciplinary Research \(14/02-XLIII.\)](#).

Особистий внесок: досліджено трансформацію ринку праці через воєнні дії та визначено наслідки для виробників продукції в Україні.

Статті у наукових фахових виданнях:

7. Белоусов Я.І. Аналіз інвестиційних проєктів із застосуванням імітаційного моделювання. Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. 2011. № 16(170). С. 208-213.

8. Белоусов Я.І. Рівні і методичні прийоми соціально-економічного аналізу. Економіка і держава. Міжнародний науково-практичний журнал Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України. 2011. № 6. С. 37-38.

9. Белоусов Я.І. Ситуаційний аналіз соціально-економічного розвитку регіону. Ефективна економіка. 2011. № 6.

URL: www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=602.

10. Белоусов Я.І. Фундаментальні дослідження в економіці: цілі і завдання. Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. 2011. № 1(155). Ч. I. С. 10-14.

11. Белоусов Я.І. Методичний інструментарій фундаментального аналізу. Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. 2011. № 3(157). Ч. 2. С. 21-24.

12. Белоусов Я.І. Діагностичний аналіз регіонального розвитку: механізм реалізації результатів. Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. 2015. № 3(220). С. 12-16.

13. Белоусов Я.І. Аналіз техніко-економічних показників сучасного розвитку харчової промисловості України. Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. 2016. № 3(227). С. 16-19.

14. Белоусов Я.І. Дослідження сутнісної характеристики регіональної інфраструктури управління ресурсним забезпеченням економіки регіону. Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. 2016. № 3(227). С. 20-22.

15. Белоусов Я.І., Белоусова Л.І. Економіка. Фінанси. Право. 2017. № 9. С. 49-52.

URL: www.efp.in.ua/uk/journal-item/174

Особистий внесок: обґрунтовано комплекс заходів, що впливають на покращення стану малих і середніх промислових підприємств з урахуванням їх впливу на розміщення підприємств легкої промисловості. Висвітлено результати компаративного аналізу показників розвитку легкої промисловості.

16. Белоусов Я.І., Белоусова Л.І. Розвиток системи інфраструктурного

забезпечення підприємств малого і середнього бізнесу та вплив на нього бізнес – асоціацій. Економіка. Фінанси. Право. 2017. № 12. С. 26-29

URL: www.efp.in.ua/uk/journal-item/183

Особистий внесок: досліджено розвиток інфраструктурного ландшафту підприємств малого і середнього бізнесу; інструменти, які діють в бізнес-асоціаціях та певним чином регулюють інтеграційний зв'язок між підприємствами, зменшуючи ризики, пов'язані з виробництвом продукції.

17. Белоусов Я.І., Белоусова Л.І., Івченко Ю.А. Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. 2018. № 4 (245). С. 31-36.

Особистий внесок: розглянуто соціально-економічні передумови трансформації економічного простору України.

18. Серебряк К.І., Белоусов Я.І. Проблеми формування регіональної інфраструктури управління ресурсним забезпеченням економіки регіону. Економіка. Фінанси. Право. 2018. № 12/5. С. 13-18.

URL: www.efp.in.ua/uk/journal-item/203

Особистий внесок: висвітлено проблеми розвитку регіональної інфраструктури та розкрито кореспондування видів ресурсів - інформаційного і фінансового забезпечення функціонування регіональної інфраструктури.

19. Серебряк К.І., Белоусов Я.І. Дослідження особливостей та переваг стратегічного планування розвитку регіону. Економіка. Фінанси. Право. 2020. № 5/1. С. 33-37.

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.5\(1\).6](https://doi.org/10.37634/efp.2020.5(1).6)

Особистий внесок: визначено особливості та переваги стратегічного планування розвитку регіону, прогностичні показники попередження або ймовірності виникнення криз.

20. Белоусов Я.І., Белоусова Л.І., Серебряк К.І. Сутність планування та аналіз чинників впливу на розвиток підприємств легкої промисловості. Наукові перспективи. 2021. №10 (16). С. 259-273.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-10\(16\)-259-272](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-10(16)-259-272)

Особистий внесок: надано характеристику чинникам, що впливають на розвиток підприємств легкої промисловості та виокремлено фактори, які чинять негативний вплив.

21. Белоусова Л.І., Літвінова І.М., Белоусов Я.І. Розбудова економіки України у повоєнний час: нариси. *Часопис економічних реформ*. 2022. № 2. С. 6–12.

DOI: <https://doi.org/10.32620/cher.2022.2.01>

Особистий внесок: проведено аналіз думок фахівців щодо напрямів розбудови економіки України у повоєнний час та встановлено, що подальша розбудова економіки країни має враховувати загальну суму втрат від збройної агресії РФ. Виокремлено основні нариси розбудова економіки країни у повоєнний час. Акцентовано, що модернізація економіки має здійснюватися не лише в секторальному, а й у регіональному вимірі.

22. Белоусов Я.І. Розробка науково-методичного інструментарію оцінювання динаміки показників ефективності управління економічним розвитком регіону. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2023. № 47. С. 166-171.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-47-29>.

23. Белоусов Я.І. Розробка перспективних напрямів розвитку методів оцінювання ефективним управлінням економічним розвитком регіону. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2023. № 38. С. 90-95.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-2675/2023-57-12>.

24. Белоусов Я.І. Методи оцінювання ефективності управління альтернативними варіантами економічного розвитку регіону. Вісник Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова. 2023. № 3(97). Т. 28. С. 70-75.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/3-97-12>

25. Белоусов Я.І., Белоусова Л. І., Серебряк К. І., Ріпка Г. А. Роль системи маркетингового управління у забезпеченні ефективної діяльності та розвитку підприємства легкої промисловості. Наукові перспективи. 2024. № 4 (46). С. 499-517.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-4\(46\)-499-518](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-4(46)-499-518)

Особистий внесок: досліджено роль маркетингового управління у забезпеченні ефективної діяльності та розвитку підприємства легкої промисловості, досліджено її багатоаспектну та багатофункціональну природу.

26. Белоусов Я.І., Редько К.Ю., Белаковський Л.М. Взаємодія глобальних та регіональних чинників у формуванні економічного простору України. Здобутки економіки: перспективи та інновації. 2024. № 9. С. 1-22.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13147674>.

Особистий внесок: запропоновано стратегії, орієнтовані на диверсифікацію економіки, модернізацію інфраструктури та посилення інституційної спроможності для забезпечення економічної стабільності. Доведено, що активна співпраця з міжнародними партнерами та інтеграція в глобальні економічні процеси є ключовими аспектами розвитку економічного простору України.

27. Серебряк К.І., Белоусов Я.І. Просторовий аналіз розвитку легкої промисловості. Академічні візії. 2024. (33). С. 1-9.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13268809>.

Особистий внесок: висвітлено результати просторового аналізу розвитку легкої промисловості України. Зауважено, що в Україні до війни (2022 року) функціонувала невелика кількість текстильних підприємств і майже всі виробники одягу отримували тканину із за кордону. Головною проблемою у розвитку легкої промисловості є нерозвинена інфраструктура. Виокремлено план економіко-правових заходів з підтримки легкої промисловості, який запроваджено владою для покращення розвитку легкої промисловості у час воєнного стану.

28. Белоусов Я.І. Просторова трансформація регіонального розвитку легкої промисловості. Трансформаційна економіка. 2024. Вип. 5(05). С. 134–139.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-5-23>.

29. Белоусов Я.І. Серебряк К.І., Серебряк С.В. Просторові моделі розвитку легкої промисловості в контексті регіональної політики. Здобутки економіки: перспективи та інновації. 2024. № 10. С. 1-19.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13847870>.

Особистий внесок: досліджено нерівномірність розвитку кластерів легкої

промисловості в різних регіонах України, що зумовлено низкою природних, економічних та логістичних факторів. Аргументована необхідність перегляду регіональної політики щодо розвитку легкої промисловості у повоєнний час, зокрема у сфері стимулювання інновацій та екологічної модернізації підприємств.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

30. Белоусов Я.І. Впровадження методів захисту електронних документів та електронного документообігу. Майбутній науковець – 2015: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. 4 груд. 2015 р., Северодонецьк: СХУ ім. В. Даля, 2015. С. 67-68.

URL: <https://dspace.snu.edu.ua/handle/123456789/495>

31. Белоусов Я.І. Сутність складових власного капіталу підприємств АПК. Технологія-2016: матеріали XIX Міжнар. наук.-технічн. конф., 22-23 квіт. 2016 р., Северодонецьк: СХУ ім. В. Даля, 2016. С.123-125.

URL: <https://www.twirpx.com/file/2009133/>

32. Белоусов Я.І. Сучасні інформаційні системи управління. Перспективи розвитку фінансової системи України: IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.: тези доповід., 13-14 квіт. 2017 р., Северодонецьк: СХУ ім. В. Даля, 2017. С. 142-144.

33. Белоусов Я.І., Белоусова Л.І. Оцінка конкурентного середовища: пріоритетні аспекти діяльності підприємств легкої промисловості. Економіка, облік, фінанси та право: аналіз тенденцій та перспектив розвитку: Міжнар. наук.-практ. конф.: тези доповід., 24 жовт. 2019 Ч. 3. Полтава, ЦФЕНД, 2019. С. 10-12.

URL: https://www.economics.in.ua/2019/10/3_24.html

Особистий внесок: визначено основні конкурентні переваги підприємств легкої промисловості.

34. Белоусов Я.І., Серебряк К.І., Белоусова Л.І. Особливості організаційних тенденцій та управлінські аспекти щодо об'єднаних підприємств. Шляхи забезпечення стабілізації економіки в умовах пандемії: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 30 квіт. 2021 р. Одеса: Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2021. С.68-71

URL:<https://researcheurope.org/wp-content/uploads/2021/05/re-30.04.21.pdf>

Особистий внесок: висвітлено характеристики, ознаки, переваги, властивості та тренди розвитку об'єднаних підприємств.

35. Белоусов Я.І., Белоусова Л.І. Форсайт інвестицій у післявоєнний час. Фінансово-економічна платформа парадигмальних змін повоєнного розвитку України: матеріали I всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті проф. Войнаренка Михайла Петровича, 27-28 жовт. 2022 р., Хмельницький: ХНУ, 2022. С. 26-27.

URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/01899718-201e-43d6-abf1-1beff6c1af3b/content>

Особистий внесок: проаналізовано вплив війни на інвестиційне середовище України.

36. Ріпка Г.А. Белоусов Я.І. Колпакова Г.А. Система моніторингу, як основа для обґрунтування управлінських рішень на підприємстві легкої промисловості. Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення:

матеріали Міжнар. наук. інтернет-конф., Вип. 87. 11-12 квіт. 2024 р. Тернопіль: ФО-П Шпак В.Б. 2023. С. 108-111

URL: www.konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-1682/

Особистий внесок: акцентовано регіональний аспект розвитку підприємств легкої промисловості.

37. Bielousov Y.I. Theoretical aspect of spatial development. Economics, accounting, finance, management and law: theoretical approaches and practical aspects of development: Internat. Scient.-pract. Confer.: conference proceedings. July 16, 2024. Tampere, Finland: Scholarly Publisher ICSSH, 2024. P.12-17

URL: <https://www.economics.in.ua/2024/07/16.html>

38. Bielousov Y.I. Spatial framework light industry of Ukraine. Modern research in science and education: 12th Internat. Scient. and pract. Confer., July 25-27, 2024). Chicago, USA. BoScience Publisher, 2024. P. 207-209.

URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/07/MODERN-RESEARCH-IN-SCIENCE-AND-EDUCATION-25-27.07.24.pdf>

39. Sieriebryak S.V., Bielousov Y.I. Special conditions of management for light industry enterprises under martial law. Integration of Education, Science and Business in Modern Environment: 6th Internat. Scient/ and Practic. Internet Confer.: Summer Debates: Proceedings, August 1-2, 2024. Dnipro: FOP Marenichenko V.V., P.34

URL: www.wayscience.com/wp-content/uploads/2024/08/Conference-Proceedings-August-1-2-2024-1.pdf

Особистий внесок: висвітлено актуальність та важливість виробництва одягу для військових в умовах воєнного стану.

40. Bielousov Y.I. Spatial aspect of development light industry in the world. Інтелектуальний ресурс сьогодення: наукові задачі, розвиток та запитання: матеріали III Міжнар. наук. конфер., 20 вересня 2024 р. Одеса: Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ "УКРЛОГОС Груп", 2024. С.11-12.

URL: <https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/issue/view/20.09.2024/15>

41. Белоусов Я. І. Просторовий каркас легкої промисловості в регіонах України в умовах повоєнної економіки. Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, фінансів, обліку та менеджменту: Міжнар. наук.-практ. конф., 26 верес. 2024 р.: тези доповід. Житомир: ЦФЕНД, 2024. С. 33-34.

URL: https://drive.google.com/file/d/1b8UJ0tCsSyt_uBSQRLXW_AZ2zQv9m7aM/view

42. Белоусов Я.І. Дослідження властивостей моделі управління, як основи для побудови стратегії розвитку економічного простору. Economics, accounting, finance and law in the context of globalization: trends and prospects: conference proceedings, October 16, 2024. Tampere, Finland: Scholarly Publisher ICSSH, 2024. P.12-20

URL: https://drive.google.com/file/d/1EcV_3a8OXRF4vKYtD87i2rz9dvxmiv_M/view

АНОТАЦІЯ

Белоусов Я.І. Просторова трансформація розвитку легкої промисловості в регіонах України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил та регіональна економіка. Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. – Київ, 2025.

Дисертацію присвячено розробленню теоретичних, методологічних та науково-прикладних основ просторової трансформації розвитку легкої промисловості в регіонах України.

У роботі досліджено теорії просторової економіки та виокремлено фази її розвитку, розвинуто класифікацію та типізацію просторових форм організації економіки. Обґрунтовано детермінованість адаптивної трансформації Європейської і Української концепцій просторового розвитку. Уточнено дефініцію "Просторова трансформація розвитку" та виокремлено теоретичні ядра просторової економіки, ідентифіковано основні атрибути просторової трансформації регіональної економіки. Розвинуто парадигму регіональної економічної політики та сформовано континуум регіонального розвитку в контексті трансформації економічного простору і когнітивну карту формування парадигми регіональної економічної політики. Розвинуто підхід до когерентності глобальних та регіональних чинників економічного простору країни та сформовано тріаду їх когерентності, удосконалено класифікацію глобалізаційних чинників впливу на розвиток регіонів, яка враховує мілітарний вплив. Розвинуто методичний підхід до аналізу та оцінки соціально-економічного розвитку територій та розширено систему принципів шляхом додавання ще одного принципу – просторовості. Сформовано науково-методичний інструментарій оцінювання просторового розвитку регіонів з урахуванням декрементування просторового потенціалу країни. Удосконалено підхід до конверсії методичних підходів та просторових баз даних та виокремлено методичні підходи, які релевантні для аналізу просторового розвитку легкої промисловості в регіонах. Сформовано процедуру щодо проведення економічного аналізу розвитку легкої промисловості та інтерпретовано результати просторового аналізу розвитку легкої промисловості у довоєнно-воєнний період. Ідентифіковано наслідки мілітарного впливу на розвиток підприємств легкої промисловості та побудовано матрицю оцінки наслідків мілітарного впливу на розвиток підприємств легкої промисловості України й визначено контрверсійність мілітарного впливу на розвиток легкої промисловості. Концептуалізовано умови просторової трансформації легкої промисловості в контексті реалізації цілей сталого розвитку на основі ESG-принципів та сформовано економетричну модель просторової трансформації розвитку легкої промисловості. Встановлено інерційність цифровізації просторової трансформації розвитку легкої промисловості в умовах воєнно-повоєнної економіки.

Розроблено конструкт просторового розвитку легкої промисловості в регіонах країни у воєнно-повоєнний період, який ілюструє взаємозв'язки між модифікаторами і продуктивними параметрами просторових трансформацій розвитку легкої промисловості в регіонах з урахуванням наслідків війни, які відбиваються у системі

розселення населення, діловій активності регіонів та залежать від розширення/зменшення площ ризикованих (небезпечних) територій, що обґрунтовує конструктивність просторової трансформації розвитку легкої промисловості в регіонах країни у повоєнний період.

Ключові слова: просторова трансформація, розвиток, легка промисловість, конструкт просторового розвитку, регіони, мілітарний вплив, концепція, науково-методичний інструментарій, цифровізація, сталий розвиток, просторовий аналіз.

SUMMARY

Belousov Y.I. Spatial transformation of the development of light industry in the regions of Ukraine. – Qualification scientific work as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Economic Sciences in the specialty 08.00.05 – Development of Productive Forces and Regional Economy. Volodymyr Dahl East Ukrainian National University. – Kyiv, 2025.

The dissertation is devoted to the development of theoretical, methodological and scientific-applied foundations of spatial transformation of the development of light industry in the regions of Ukraine.

The paper develops the theory of spatial economy and spatial development, forms the chronology of its formation and identifies phases, specifies the hierarchy of spatial planning tools in Ukraine and the terminological quadra. The classification and typification of spatial forms of economic organization on the basis of the multiplicity of organizational and legal forms of associations of enterprises, types and forms of subregional spatial localization through the formation of faceted classification and typification of complementary spatial forms of economic organization, which cover differentiated ways of location and interaction of economic entities in the economic space in the post-war period. The determinism of the adaptive transformation of the European and Ukrainian concepts of spatial development on the basis of general scientific approaches is substantiated, the circle of transformation of the concepts of spatial development of Ukraine and Europe is visualized, and the distribution of powers of the authorities regarding spatial planning at the local, regional and national levels under martial law is actualized.

The definition of "Spatial transformation of development" has been clarified and the theoretical cores of the spatial economy have been singled out, the main attributes of the spatial transformation of the regional economy (key characteristics, type, effects, variants, indicators of assessment of spatial transformations) have been identified. The paradigm of regional economic policy and transformations of the economic space has been developed, and the territorial-spatial approach has been singled out, the tools of spatial transformation have been synchronized. planning and regional development, a continuum of regional development in the context of transformation of the economic space has been formed and a cognitive map of the formation of the paradigm of regional economic policy in the economic space of Ukraine has been developed. An approach to the coherence of global and regional factors of the country's economic space has been developed and a triad of coherence of global and regional factors has been formed, the classification of globalization

factors influencing the development of regions has been improved, which takes into account the military influence and objectification of global and regional spaces in the context of the formation of the economic space of Ukraine.

A methodical approach to the analysis and assessment of the socio-economic development of territories has been developed and the system of principles of socio-economic analysis of the development of territories has been expanded by adding another principle – spatiality. A scientific and methodological toolkit for assessing the spatial development of regions has been formed, taking into account the decrementation of the spatial potential of the country, and an algorithm for searching predictors of alternative options for the economic development of the region, possible methods for assessing efficiency and directions for further development of scientific and methodological tools taking into account the innovative aspect has been developed. The approach to the conversion of methodological approaches and spatial databases has been improved, and methodological approaches that are relevant for the analysis of the spatial development of light industry in the regions have been allocated.

A procedure for conducting an economic analysis of the development of light industry has been formed and trends in the spatial transformation of the development of light industry in pre-war and wartime times have been identified. The results of the spatial analysis of the development of light industry in the pre-war-war period are interpreted, the plan of economic and legal measures for the development of light industry under martial law is taken into account and the increase in state support for light industry enterprises under martial law, which are engaged in the production of goods for the Security and Defense Forces of Ukraine, which contributed to the emergence of new sectoral enterprises and the spatial transformation of the development of light industry. Industry. The consequences of military influence on the development of light industry enterprises have been identified and a matrix for assessing the consequences of military influence on the development of light industry enterprises of Ukraine has been built and the controversy of the military influence on the development of light industry has been constructed.

The conditions for the spatial transformation of light industry in the context of the implementation of sustainable development goals based on ESG principles are conceptualized, which consolidate strategic measures to reduce the impact of light industry on climate change, resource depletion and waste generation, water scarcity and pollution, mitigation of the negative socio-economic effect, which is formalized in the form of an econometric model (expanded and reduced) spatial transformation of the development of light industry in the context of the implementation of the goals of sustainable development steels. The inertia of digitalization of the spatial transformation of the development of light industry in the conditions of the war-post-war economy, which is determined by such key triggers, which were converted into characteristics (directions, tools, indicators, cases, prospects) of digitalization of the spatial transformation of the development of light industry in the conditions of the military-post-war economy, has been substantiated. The construct of the spatial development of light industry in the regions of the country in the war-post-war period has been developed, which illustrates the relationship between modifiers and productive parameters of spatial transformations of the development of light industry in the regions, taking into account the consequences of the war (geographical location of

production, use of environmental technologies, modernization of production facilities, integration with European markets, socio-economic transformations in the regions), which are reflected in the system of population settlement, business activity of regions and depend on the expansion/reduction of areas of risky (dangerous) territories, which substantiates the authenticity of the spatial transformation of the development of light industry in the regions of the country in the post-war period.

Keywords: spatial transformation, development, light industry, spatial development construct, regions, military influence, concept, scientific and methodological tools, digitalization, sustainable development, spatial analysis.